

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

Raemond, Florimond de

Coloniae Agrippinae, 1655

caput decimum tertium. De Initio belli inter Carolum V. Imperatorem &
protestantes.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

videretur; quod in ijs velut imago quædam videatur sanctissimarum turbatum, quæ non multo post in Francia exorta, florentissimum regnū gravissimè affixerunt. Est enim hominis quum suo ocio tū aliorum patientia abutentis, lectorem longarum iam ante notarum narratione detinere.

DE INITIO BELLII INTER CAROLUM V. IMPERATOREM & PROTESTANTES.

CAPUT XIII.

ARGUMENTUM.

- I. *Tota Germania ad bellum separat.*
- II. *Franciscus I. Galliarum Rex Protestantium conatus Carolo Imperatori aperit.*
- III. *Sleidani mendacium & in Regem Gallie calumnia.*
- IV. *Imperator & Protestantes exercitus conscribunt.*
- V. *Protestantes Imperatori titulum Imperialem denegant.*
- VI. *Bellum etiam indicunt.*

CUM Lutero hæresis Lutherana nequaquæ fuit mortua; ut quæ iam nimis altas radices egerat, & per Principium dissidia, odia & factiones, vulgata hæreseon fulcra & sustentacula, longe lateque fuerat propagata; alijs, Protestantium factioni in dies auferenti, sese adiungentibus, ut de hostibus sese vindicarent; alijs ut in prædæ, quam ex bonis Ecclesiasticorum sperabant, societatem venirent. Nec tamen deerant, qui in tanta rerum omnium perturbatione quum veterem religionem & maiorum sacra, tum obedientiam erga Imperatorem conservare anniterentur. Multi etiam tam vindicandi se quam crescendi studio, (ut in civilibus dissensionibus fieri solet) ab una parte repulsi, ad alteram sese adiungebant; adeo ut vix quisquam esset qui non alterutri, vel Catholicorum vel Protestantium federati esset adscriptus. Validior tamè Protestantium erat factio. Melior Catholicorum, nonnulli occasione vel tēpori vellicabantur, quos à maleficio Imperatoris cohibebat præsentia; e quorum numero fuit Fridericus Palatinus Elector, qui licet Argētorato Paulum Fagium ad novam in ditione sua ordinandas Ecclesias evocasset, rem tamen distulit, & ab armis quam diu bellum duravit, abstinuit. Aliqui etiam

quamvis religionis Catholicæ observantissimi, non tamen quo par erat, ad eam defendendam zelo incumbebant: cui hominum generi Solonis leges infamiam inurēdam statuunt, ijs scilicet qui in bello civili, neutri se parti adiungunt. De Bavariæ Duce sic loquitur in historia sua magnus Alcantaræ Commendator: *Bavaria Dux quamvis esset Catholicus, ita tamen frigide, ne dicam timide agebat, ut diu in suspensio omnes teneret: ex quo Imperatoris conatus plurimum fuerunt retardati.* Econtra Protestantium numero quidam aperte Cæsarianarum partium se ferebant: ut Albertus & Joannes Brandeburgici, Mauricius & Augustus fratres Duces Saxonie, & alij, qui Augstana quidem erant Cōfessionis, sed à Smalcaldico federe alieni. Etsi vero Imperator tamquam benignissimus Princeps initio nihil intermitteret, ut eorum quos alieniores à se esse animadverterebat, animos sibi reconciliaret; interim tamen, cum prudens militiæ dux, ad bellum omnia diligenter præparabat, ut qui pacem ferre non possent, bello eos persequeretur; & ad obedientiam reduceret; non ignorans, præcipitibus morbis præcipitia adhibenda esse remedia. Sed & facile intelligebat, Germanos natura feroces, nova insuper iam Lutheri religione imbutos, sine vi domari non posse. Jam ante omnia illorum consilia & conatus exploraverat, in primis ex colloquio quod per Galliam iter faciens, cum rege habuit. Hoc loco si paullulum digrediar, & aliquid à proposito nostro non alienum, quod quæ apud neminē scriptorum, quod sciam, extet, indicem, Lectori rem me non ingrati facturum puto.

II. Jacobus Matignonus, Franciæ Marefchallus, qui Henrico III. & IV. regnantibus Aquitanie summa cum laude præfuit, mihi narravit, Annæ Memorantio Franciæ Conestabili post prælium San Laurentianum captivo, se in eadem custodia asservato, audiente, à quibusdam Protestantibus fuisse exprobratum, quod omnia quæ cum Rege secreto egerant, Imperatori prodidisset: idque Granvellanum postea non dissimulasse, & Regem ipsum ista se inscio per Conestabilem Imperatori enunciata, per Langæum Legatum suum, ad Smalcaldici federis Principes sese excusasse. Tum Conestabilem omnem rei seriem exposuisse, nimirum, quum forte Imperator in sermone quem cum rege habebat, magnatis cuiusdam Hispani fecisset mentionem, qui rogatus ut Carolum Borbonium hospitio suo exciperet, his verbis responderit:

Inro

Iuro á Dios, sacra Maieftad, que antes pongo el fuego en my cafa: id est. Iuro per Deum ó Imperator, me potius ades meus ipsum incensurum: Regem candore huius sermonis illectum, subiecisse: Dignam hanc esse nobilissimo viro & fidelis cliente vocem: ac Principes, etiam si prodicionem ament, proditores tamen odiffe debere. Deinde ulterius prouectum, Imperatori omnia quæ de Protestantium consilij & coniuratione comperta habebat, aperuisse, prolatis in medium litteris, in quibus & de armatorum numero, & de re pecuniaria, & de promissis Regi, si federi nomen daret, factis, perscriptum erat: omnia denique ita Imperatoris oculis exposuisse, vt hoc non minimũ ad victoriam momentũ attulisse censeatur. Inde enim consilia sua moderatum, Mauricium Ioannẽ Saxonem, Brandenburgicum, & alios ad suas traduxisse partes, Palatinum in officio retinuisse, cum Daniæ etiam rege, qui federis erat socius, ne auxilia Protestantibus mitteret, egisse. Immo tum Regem Imperatori ad Ecclesiæ defensionem, omnes suas opes obtulisse; sed hunc consilia sua, quæ aliò spectabant, diligenter celasse.

III. Addebat magnus ille vir, Sleidanum contra veritatem scripsisse, à Rege ducenta aureorum millia ad Saxonem & Landgrauium missa, quibus auxilia contra Imperatorem sibi compararent. Nam esitum Rex admodum sibi fuerit infensus, vt qui Imperatoris de restituenda Insubria, iuramento etiam confirmatis promissis nimium fidens, regi quoque vt fidem haberet persuasisset, sibi tamen rem aliter se habere, certo constare. Quinimmo Henricum Brunsvicensẽ Principem Catholicum, quem Protestantes omni sua ditione expulerant, pecunia à Rege fuisse adiutum. Quod verò Petrus Strozza regis hortatu trecenta aureorum millia Protestantibus mutuo daturum se promiserit, meram fuisse ludificationem, sicut euentus ipse docuit, quum Iacobus Sturmias à Protestantibus ad numerandum & accipiendum illud argentum, pro quo Argentinenfes fideiusserrant, missus frustra fuisset. Et argentum hoc tum quidem Protestantibus negatum, verum est: fieri tamen potest, vt bonus ille Eques de honori Regis sui deesset, ducenta illa scutorum millia, quæ Rex persolui ipse curarat, mutuo dare Saxoni recusaret. Grauitè enim tum Carolo Rex succensebat, Insubriam & Neapolim, quæ antiquitus ad Gallicam spectasse coronam contendebat, reti-

nenti. Et si vero tum valde exacerbati vtriusque partis in se inuicem fuerint animi, vt non solum scripta vtrimque edicta, sed etiam bellum tam diu ac tanta contentione, atrociter admodum & magna cum hominum strage & regionum mutua deuastatione gestum ab uide testatur, neuter tamen à Catholicæ religionis obseruantia dimoueri potuit: in quo singularis Dei misericordia & prouidentia est agnoscenda: vt infra quoque à nobis dicetur. Idem Conestabilis tum aliam historiam presentibus narrauit, non minus scitu dignam: quam vt pote ab hoc loco non omnino alienam, subretere, operæ precium videtur. Accidit forte vt Regi cum Stampatum Ducissa, quæ efflicam amabat, sermonem in cubiculo miscenti, Carolus Imperator superueniret. Cui Rex, facta salutatione, dixit: Vn tu seise, Domine frater, quid consilij mihi pulcra hæc femina dederit? Annuente Imperatore, suadet illa mihi, inquit, vt captivum te derineam, donec Insubriam & Neapolim mihi restitueris. Tum Imperator, Certe, inquit, Domine frater, si bene illa tibi consilio consilio eius obtemperare debes. Tum vtrimque risu oborto, sermo de alijs haberi cœpit. Hoc libertiore aliquanto, sed Gallijs familiaris ioco dictum Imperatoris animo scrupulum aliquem inexcille usum fuit. Quum enim sequenti die in secretis Regis cubiculum, ad cibum cum eo capiendum venisset, manus loturus ingentis precij adamantem, ab Indiæ protege sibi missum, digito detractum ori inseruit, & inter lauandum ante pedes dictæ supra Ducissæ, quæ mappam tenebat, cadere permisit: quem illa humo sublatum quum Imperatori vellet reddere; Nimis bella, inquit, ista manus est: decus hoc ei nequaquam detrahendum censeo. Sit hoc monumentum amoris erga te mer. Sed vt ad Protestantes redeamus, instituti ordo postulat.

IV. Imperator postquam longo iam tempore malum Protestantium erga se animum & longe pessimos auctoritati suæ derogantium, Ecclesiæ bona passim inuolantium, Sanctam Sedem Apostolicam, & Concilium quod Tridenti congregari cœperat, contementium, federa etiam sua & conspirationes instantium, copias & pecuniam ad bellum faciendum occultè colligentium, conatus, totam denique Germaniam ad Lutheranismum propendere animaduertit; quum legibus non posset, vi agendum sibi, & Imperatoriam digni-

dignitatem à contemptu vindicandum statuit. Præter alias vero copias quas in parato tum habebat, Hispanos in Hungaria militantes, duce Aluaro Sandæo, euocauit, à Turcis in Christianos, à quibus aliter turus esse non poterat, arma transferre coactus; itemque Neapolitanas & quas in Insurbria habebat legiones: nouo insuper exercitu, variis ductoribus conscripto. Nec segnius ad bellū sese Protestantes parabant, rati, facile se Cæsarem è Germania profigituros: interim vero de Cæsaris bellum in se parantis conatibus grauitè conquesti, omni obedientiam palam promittebant clam vero nihil nisi rebellionem spirabant. Federi Protestantium tota fere Germania nomen dedit, exceptis Bauariæ & Cluuiæ Ducibus, nec non iis regionibus quæ Ferdinando Romanorum Regi parebant, vt & paucis quibusdam Imperij ciuitatibus. Sic igitur dum illi ad suum ipsorum prope rant exitum, hi veluti post carecta latentes, tam dubij belli exitum sollicitis animis expectabant, consilia inde moderaturi.

Etsi vero Angliæ Rex eidem federi nomen dederat, tamen ab Imperatore persuasus, fedus rescidit, & promissa auxilia negauit. Cromuelus nihilominus, qui vnus omnia tum fere poterat, etiam Rege non assentiente, eius nomine federi subscripsit. Qua de re Imperator apud regem questus, effecit vt publice de Cromuelo sumtum sit supplicium, non sine manifesto diuino vltionis exemplo, quod hic potissimum omnium malorum, quæ miserum illud regnum pessumdederunt, auctor fuerit.

Sleidanus belli huius causam malitiose in Imperatorem confert: quum tamen Protestantes antequam Imperator ad arma venisset, & fedus cum Pontifice concludisset, in superiori Germania omnia ferrent, agerent, & raperent. Fedus enim hoc inter Pontificem & Imperatorem, de tuenda contra Protestantium vim Concilij auctoritate, XXVI. Iunij demum Romæ conclusum fuit, quum Dux Virembergicus & superioris Germaniæ ciuitates XXI. iam in armis essent, exercitu ad Vlmam conuenire iullo. *Vniuersa copia in Ioannis Friderici Saxonie Ducis & Philippi Hassia Landgrauij, à socijs ad id munus electorum, fidei adstricta sunt, Pontifici Sathana Vicario & diaboli mancipio, & Imperatori suo bellum factura.* His enim, Christiano scilicet dignis verbis eum qui exercitum Principum nomine alloquutus est, vsus, Sleidanus testatur. Nec mora. Ad Galliæ & Angliæ reges, vt &

Ducem ac Senatum Venetum scribunt, & auxilia petunt. Heluetios quoque pars vtraque suarum partium facere studebat; è quibus (in factiones enim scissos supra docuimus) Catholici Imperatori auxilia promiserunt; Zuingliani vero, etsi ex federe quod cum domo Austriaca eis intercedit auxilia debebant, responsum tamen distulerunt. Quamuis autem ob religionem præcipue bellum hoc susceptum fuerit, Imperator tamen ne quosdam alieniores à se, atque eorum accessione hostes suos firmiores redderet, nullam aliam causam quam conspirationem & rebellionem præ se ferebat, vt sic ex ipsis Lutheranis quosdam in officio retineret. Quo sane artificio illos muris dissensionibus distractos, suis partibus tanto facilius adiunxit. Deinde ad præcipuas Germaniæ ciuitates datis litteris eas mouit, vt sibi rei publicæ perturbatores & rebelles ad officium reducere cupienti, debitam opem ferrent; quamuis plerasque federi Protestantium nomen dedisse non ignoraret. Interim Palatinus Elector, qui à Catholica quidem iam defecerat Ecclesia, vt supra artigimus, in fide tamen & obedientia erga Cæsarem permanferat, Protestantes Cæsari reconciliare nitēbatur. Idem studium erat Maurij Saxonis & Ioanis Brandeburgici. Palatinus in primis princeps pacis cupidus, confederatos obtestabatur, vt ab armis discederent, & Cæsari se submitterent, offensionemque sibi peterent condonari. At illi, quibus omnino constitutum erat belligerari, magno studio copias conducunt; & innocentiam (cuius prætextus nulli ymquam rebellionis defuit) publico libello testati, *omnem culpam in Carolum conijciunt, qui Romani Antichristi, & nefarii Tridentini Concilij impulsu bellum hoc & ad Euangelij doctrinam & ad Germaniæ libertatem opprimendam suscepit.* Sic ergo Hæresis Lutherana tunc primo post M. D. LVI. à Christo nato annos sub explicatis signis in procinctu apparuit ipso quo obiit An. Lutherus, cui talibus victimis libuit se cætoribus parentare. Saxone & Landgrauio ductoribus; quorum hic ob plurimas ac validissimas federi adiunctas ciuitates, tantum timorem animo conceperat, vt paucis diebus Imperatorem in triumphum se ducturum, Episcopos omnes exterminaturum, bona Ecclesiasticorum pro suo lubitu distributurum, & hac de alieno liberalitate pleramque Germaniæ Nobilitatem sibi obnoxiam facturum speraret. Secretum hoc aiunt Lutheri fuisse consilium, quemadmodum ante mortem ipsius

ipſius deprehenſum fuit) & libri de Fiſco ab ipſo conſcripti ſcopus, quod una hac ratione partes ſuas ſtabiliri & conſirmari poſſe animadverteret. Sed nihil æque animavit Proteſtantes atque ſui Prophetæ Lutheri vaticinium de ſe editum, quod nempe mors ſua eſſet protinus letale exitium altarum Papæ. A deo que tum omnes paſiſtæ tum ipſa Italia ac Roma eſſet Proteſtantibus ceſſura in partem dividendam, cum vivo Luthero, iſdem Lutherani Romæ occupatores duce Borbonio, peſtem Romæ intuliſſent. Nimum tamen hos credulos ſuos Elias & Evangeliſta ſefellit, æque ac Stiſelius ille extremi iudicii denunciator Holtz-dorpianos ſuos agricolas. (a)

Quo vero factionis lux robur oſtentarent, ac ſimul palam facerent, quanta molirentur, & quam parvi Imperatorem facerent, non epiſtola tantum bellum ei indixerunt, verum etiam Imperatoris titulum ei negarunt. Priuſquam vero epiſtolam illam mitterent, diſputatam fuit, qui titulus Carolo eſſet tribuendus. Saxo quiſdem Carolum Ganda-riemſem appellandum eum cenſebat, quod Imperator ſeu Caſar ab ipſis ſine rebellionis nota vocari non poſſet. At Landgravius Imperatoris titulum ei non adimendum eſſe placebat, ne reliqui principes irritarentur: Nomen hoc inane ei non invidendum dicens, dummodo nullam ei concederent poteſtatem. Tandem hæc fuit inventa ratio media, ut illum appellarent velut eum qui pro Caſare ſe gerat, Landgravius quoque homo natura ferox, ſæpe dixiſſe, adeoque federatis civitatibus promiſiſſe dicitur, totiatim ſe Carolum Imperatorem aut captivum eiſtaturum, aut Germania expulſurum. Sic ille novum ſibi regnum, cuius melior pars penes ſe futura eſſet, opinionis errore fixerat, ſua ipſius vanitate deceptus.

Decreto bello Proteſtantes copias ſuas, in quibus ultra ſexaginta peditum, & decem erant equitum millia, una cum centum tormentis maioribus, ad Danubium collectas educunt, tantis viribus mirum in modum feroces: deinde ad Imperatorem in caſtra prope Landshutum in Bavaria, qui vix decem armatorum millia apud ſe habebat, & etiam ipſius Sleidani confeſſione, a Proteſtantibus præventus fuerat, adoleſcentem nobilem, & tubicinem, uti mos habet Germanorum, mittunt, qui epiſtolam qua bellum Caſari indicabatur, perferrent. Factum eſt id Anno 1546. XI. die Auguſti (b) At Imperator conſpectum eorum averſatus non modo epiſtolam non accepit, ſed & per Albanum, in cuius tentorium perducti illi fuerant, nunciari

eis iuſſit, ſi quis in poſterum ab illis ad ſe veniat, fore ut loco muneris & torquis aurei, laqueum ab ſe ſerat. Non multo ante Caſar Saxonem & Landgravium proſcripſerat, eorum bonis fiſco addictis. In huius proſcriptionis formula eos acculabat, quod Eccleſiaſtica bona involaſſent, quod omnes terra Principes, a deo que Turcam ipſum ad bellum ſibi faciendum ſollicitaſſent, ut tanto facilius rebus undiq; perturbatis, ſcopum iam diu propoſitum aſſequi poſſent. Huius ergo proſcriptionis formula feciali pro reſponſo ad Proteſtantes perferenda data fuit; ad quam illi prolixè reſponderunt, ut apud Sleidanum videre eſt, qui hæc aliaque eò pertinentia copioſe deſcribit, ut ſuæ religionis fratres poſt mortem laetent. Tantæ vero huius federis, ut in quo totamque validæ civitates comprehenſæ erant, vires eſſe exiſtabantur, ut vix quiſquam crederet, Imperatorem caſtra aciemque conferre auſurum. Erat etiam illorum Principum, dulci libertatis nomine abutentium, non minor apud vulgus fides atque auctoritas, quam eiſdem in Hiſpanos & omnem exterorum dominatum, odium. In caſtris Proteſtantium erant Joannes Erneſtus Electoris Saxonie frater, Joannes Fredericus Electoris filius, Philippus Brunſuicenſis, cum quatuor eiſdem familie Principibus, Dux Lunenburgienſis, Anhaltinus, & decem aut duodecim circiter Comites Germani. Quamvis autem, uti diximus, Imperator ad tantam vim ſuſtinendam parum validis copiis inſtructus eſſet, eos nihilominus quos circa ſe habebat, eduxit contra hoſtem progreſſus, cum propoſito, ut ſapius Avila ex ipſomet Caſare au diſſe ſcribit; aut vincendi aut in Germania moriendi; certa interim fiducia, divinum auxilium in tam pia & iuſta cauſa ſibi nequaquam deſuturum.

QUOMODO IMPERATOR BELLUM DUXERIT, PROTESTANTIUM INTERIM COPIS DILAPſIS.

CAPUT XIV.

ARGUMENTUM.

- I. Papa Imperatori auxilia mittit contra hæreticos.
 - II. Magnus Proteſtantium error, & ruina ipſorum iniſtium.
 - III. Pro-
- No a Supra lib. 2. cap. 16. num. 7. b Surius in Comment,